

Tudós fórum

TUDOMÁNY ÉS ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS: KERESZTTÚZBEN AZ AKADÉMIA

Solymosi Frigyes

az MTA rendes tagja,
az SZTE emeritus professzora

A hazai történéseket a médiában nyomon követő olvasók ritkán találkozhattak még egy olyan nagy port felvert eseménnyel, mint az MTA Filozófiai Intézetének igazgatói kinevezése. Csak a *Népszabadság* január 15-i számában három részletes véleményt olvashattunk erről a témáról jeles filozófusok tollából.

1. A magam részéről elfogadom azt a tételt, hogy „a filozófia a legmagasabb rendű szellemi tevékenység”. Igaz, a rendszerváltozás előtt némi gondom volt ezzel a megállapítással, amikor az egyetemek filozófiai tanszékeinek az MTA intézetével együtt elődleges feladatuk volt, hogy a hallgatóságot, a társadalmat bevezessék a marxista filozófia rejtelméibe, meggyőzzenek mindenkit annak igazságáról. Filozófusaink aligha hirdethettek más nézetet. Feltételezem, hogy a diktatúra puhulásakor, majd a demokrácia beköszöntekor többségük fellélegzett: végre olyan filozófiai témákban mélyedhettek el, alkothattak újat, amelyeket korábban nem engedélyeztek nekik. Az intézet beszámoló jelentéseit olvasva azonban meglepődve tapasztalom, hogy kiváló koponyák egyike-másika nem egészen szakmájával,

hanem sokkal inkább publicisztikák írásával foglalkozik: tömegével és alig követhető mértékben jelennek meg cikkeik különböző lapok hasábjain. Nem értem, hogy az e téma területén írt, pártokkal, politikai nézetekkel foglalkozó, százat is meghaladó számú dolgozat(?) mit keres az intézet beszámolóiban? Aggódom: nem herdálják-e el kiemelkedő képességeiket, pontosabban marad-e idejük saját szakmájuk művelésére. Nemzetközi folyóiratokban közzétett tanulmányokkal ugyanis csak elvétve találkozunk. Nem hiszem, hogy a filozófiát a szakma nemzeti tudományágnak tekintené.

Azzal – gondolom – minden kutató egyetért, hogy az akadémiai intézetek, egyetemek, tanszékek élére olyan szakembereket kell találni, akik – szervező- és intézményirányító képességeik mellett – szakterületükön is a jobbak, a kiválóbbak közé tartoznak. Ellenkező esetben alig várható el tőlük, hogy a vezetésük alatt álló intézmények munkatársait – hitelesen – az aktív, nemzetközileg is kiemelkedő kutatómunkára ösztönözzék. Ez a vezetői feladat valamivel könnyebb a társa-

dalomtudományi intézetekben, ahol elsősorban egyéni, és nem csoportmunka folyik, ahol a korszerű kutatáshoz nem kellene bonyolult, drága műszerek. Nem vagyok kompetens annak megítélésében, hogy a Filozófiai Intézet vezetésére ki a legalkalmasabb. Szakterületől függetlenül azonban azt azért le lehet szögezni, hogy a napi- és hetilapokban közölt publicisztikák megírása nem tartozik az intézet, a kutatók alapvető feladatai közé.

Ha elfogadjuk a fenti eszmefuttatást, abból az is következik, hogy az igazgatók kiválasztásában a legmegfelelőbb grémiumoknak a szakmai fórumok tekinthetők: a kémia területén a Kémiai Osztály, a filozófia terén pedig a Filozófiai és Történettudományok Osztálya. Minden olyan bizottság, amelyben a szakma nincs, vagy csak egyetlen emberrel van képviselve, könnyen hozhat hibás döntéseket, hiszen az se biztos, hogy az egyetlen „szakmabeli” feladata magaslatán áll, és nem saját egyéni elképzelését adja elő. Természetesen a szóban forgó intézet munkatársainak véleményét is meg kell hallgatni. Az ő szavazatukban azonban szerepet játszhat a megszokott, esetleg számukra kényelmes állapotához történő ragaszkodás és a változásoktól való félelem. A szakmai testületek javaslata alapján kell – jogkörének megfelelően – az akadémia elnökének a végleges döntését meghoznia. Előállhat az a helyzet, hogy a jelölt tudományos tevékenységét megvizsgálva a más területen dolgozó elnöknek kételyei támadhatnak a javasolt személy alkalmasságáról. Meggyőződésem, hogy az osztállyal, a tudományterület jeles tagjaival történő alapos véleménycsere után végül a kiválósági szempontok győzedelmeskednek.

2. Mindenképpen szükséges röviden érinteni Heller Ágnes fejtegetéseit (*Pálinkás József esete Nyíri Kristóffal*, *Népszabadság*, ja-

nuár 15). Nehezményezi, hogy „az új akadémiai törvény olyan nagy hatalmat ad az elnöknek, mint az MTA történetében soha. Ezt a törvényt a magyar parlament egyhangúlag megszavazta, a magyar demokrácia szégyenére”. Hozzátehetjük, hogy az Akadémia Közgyűlése is elfogadta a benne foglaltakat, amelynek kidolgozását nem a jelenlegi, hanem a megelőző vezetés kezdeményezte. A közgyűlésen mindenkinek jogában állt véleményét elmondania, emlékezetem szerint Heller Ágnes nem szólalt meg a vitában. Sőt ennél lényegesen fontosabb pont korrigálását, – mely szerint az új akadémikusok megválasztásában nem az osztályoknak, hanem az elnökségnek adott volna döntő szerepet – a jelen szerző felszólalása után módosította a közgyűlés.

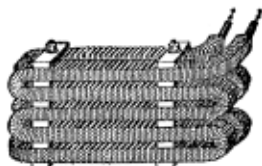
3. Hogy mennyire fontos az Akadémia vezetőinek, elnökének szerepe, a tudományos eredményesség alapos analízise, és hogy milyen alapvetően hibás döntéseket hozhatnak a különböző tudományterületek képviselőiből álló grémiumok, ennek szemléletes példája a szegedi egyetemen működő, és néhány éve a szerző tanítványa által vezetett -15 tagú akadémiai kutatócsoport kálváriája. A több évtizeden keresztül tevékenykedő csoportot az MTA korábbi főtákará 2007. január 1-én – egy *ad hoc* bizottság javaslata és a teljesítményelv szellemében(?) – megszüntette, munkatársainak felmondott, köztük azoknak az akadémiai doktoroknak is, akiket az MTA néhány évvel korábban kiemelkedő kutatói tevékenységükért akadémiai díjban részesített! Az ország egyik legaktívabb kutatócsoportjáról van szó, amelyik a kémia területén minden hazai és nemzetközi felmérés szerint a legeredményesebben dolgozó egység, amelynek mutatói az 1981-89-es időszakban a Berkeley-i egyetem kémiai intézetének mutatói-

val egyeztek meg, Az amerikai ICI intézet rangsorolása szerint dolgozatainak idézettség alapján szakterületén, amelyen több mint 100.000 kutató dolgozik, a 11. helyre került. A csoport dolgozatai nagyobb visszhangot váltottak ki, mint a világ számos híres egyetemén működő kutatóegységek munkái. Tagjai több mint 20 esztendő töltek a világ jeles egyetemein, és tértek haza (a devizában szűkölködő időszakban) közel 400-450.000 német márka értékű ajándék műszerekkel, amelyek révén Közép-Kelet-Európában egyedülálló, modern felületvizsgáló laboratóriumot építettek fel. A csoportot – nem kis erőfeszítésem eredményeként – az MTA korábbi elnöke végül megmentette, átmenetileg a Központi Kémiai Kutatóközponttal csatolta, és vezető kutatóit egy illetve két évre (!) szóló szerződéssel alkalmazta.

Hogyan fogadták a megszüntető döntést a csoport világot járt és – követve tanítómesterüket – tanulmányútjaikról már a rendszerváltozás előtt is mindig hazatért kutatói? Egyik kérte korai nyugdíjazását, azóta – vérig sértve – be sem tette a lábát abba a laborba, ahol évtizedekig dolgozott. A másik kutató professzor depresszióba és az ezzel járó betegségbe esett. A harmadik akadémiai doktor

idejének nagy részét külföldön tölti. A többiek végtelenül megalázva dolgozhatnak. Nem lehet csodálkozni azon, hogy a végzősök közül alig tudunk tehetséges fiatalokat csoporthoz csábítani, hiszen ki akar egy megszüntetésre ítélt kutatócsoportba csatlakozni? Mind ezt persze nem hagyhattam szó nélkül, és tölem telhetően igyekeztem akkora lármát csapni, amekkora erőmből tellett. Érdekes azonban, hogy az akadémiai, az egyetemi közösség, és a szűkebb szakma is némán(!) szemlélte erőfeszítéseimet, nem volt pro és kontra vita az országos lapokban és a televíziókban. Igaz, hogy itt nem egyéni presztízs-kérdésről volt szó, mint a filozófiai intézetben, hogy A vagy B kutató vegye át az intézet vezetését, hanem csupán arról, hogy egy nemzetközileg is elismert kutatóegységet megszüntettek, munkatársainak felmondtak. Ebből számos szakmai és politikai következtetés vonható le, ezek felsorolása nélkül maradjunk a kiinduló tételnél: a „filozófia a legmagasabb rendű értelmi tevékenység”, művelőik összefogása, érdekérvényesítő képessége pedig példaértékű.

A szerző tagja a Magyar és az Európai (London) Tudományos Akadémiának.

KITÜNTETÉSEK

A Magyar Köztársaság elnöke – a miniszterelnök előterjesztésére – nemzeti ünnepünk, március 15., az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc kezdetének, a modern parlamentáris Magyarország megszületésének napja alkalmából

SZÉCHENYI-DÍJAT adományozott

ARNÓTH LAJOS Ybl Miklós-díjas építészmérnöknek, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem címzetes egyetemi tanárának, az Építész Mester Egylet Mesteriskola vezetőjének;

AUGUSZTINOVICS MÁRIA közgazdásznak, az MTA doktorának;

ÁDÁM VERONIKA orvosnak, biokémikusnak, az MTA rendes tagjának, a Semmelweis Egyetem Általános Orvosi Kar Orvosi Biokémiai Intézet igazgatójának, egyetemi tanárnak;

BOJTÁR ENDRÉNEK, József Attila-díjas irodalomtörténésznek, műfordítónak, az irodalomtudomány doktorának, az MTA Irodalomtudományi Intézete osztályvezetőjének;

CSÁKI CSABA agrár-közgazdásznak, az MTA rendes tagjának, a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Kar tanszékvezető egyetemi tanárának;

FRIEDLER FERENC informatikusnak, a kémiai tudomány doktorának, a Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kar dékánjának, egyetemi tanárnak;

GINSZTLER JÁNOS kalorikus gépészmérnöknek, hegesztő szakmérnöknek, az MTA rendes tagjának, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Anyagtudomány és Technológia Tanszék egyetemi tanárának, az MTA-BME Fémtechnológiai Kutatócsoport vezetőjének;

HORVAI GYÖRGY kémikusnak, az MTA levelező tagjának, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék tanszékvezető egyetemi tanárának;

KOMLÓS KATALIN Erkel Ferenc-díjas zenetörténésznek, a zenetudomány doktorának, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyetemi tanárának;

KOPPÁNY TIBOR Ybl Miklós-díjas építészmérnöknek, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem címzetes egyetemi docensének;